

Верлата А. С.

ЕМІГРАЦІЙНЕ ВИДАННЯ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ ВАСИЛЯ ПАЧОВСЬКОГО

Анотація. У статті досліджено роль Об'єднання українських письменників в екзилі «Слово» в публікації найповнішого на сьогодні зібрання творів Василя Пачовського у двох томах. Оскільки головним завданням організації було створення осередку українського вільного письменства в еміграції, а також розвитку літературознавчої думки, очільники товариства ставили за мету розвинути видавничу діяльність, насамперед, для того, щоб члени асоціації та близькі до неї письменники могли друкувати свої твори, таким чином активізуючи культурно-літературне життя української діаспори. Простежено структуру та особливості двотомного видання творів Василя Пачовського, розглянуто передмови до кожного з томів членів ОУП Остапа Тарнавського та Василя Барки, тексти яких мають велике значення для літературознавчих досліджень творчого доробку письменника.

Ключові слова: Об'єднання українських письменників «Слово», еміграційне видавництво, США, Василь Пачовський.

Інформація про автора: Верлата Анна Сергіївна, кандидат філологічних наук, аспірант кафедри української літератури Інституту філології ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Електронна адреса: verlata18@gmail.com

Verlata A.

EMIGRATION PUBLICATIONS OF THE CREATIVE HERITAGE OF VASYL PACHOVSKYI

Abstract. The article deals with the role of the Association of Ukrainian Writers in Exile "Word" in publication of the most complete collection of works by Vasyl Pachovsky in two volumes. Vasyl Pachovsky was a prominent member of Young Muse – an informal modernist group of writers and artists in Western Ukraine founded in 1906. In Ukrainian literature, he is mostly known as a lyric poet, but Vasyl Pachovsky is also the author of dramatic works. His modernistic dramas are lyrical allegories. At the same time they are highly patriotic works describing Ukraine's long quest for freedom. Pachovsky's most prominent dramas are: "Dream of Ukrainian Night", "Sun of the Ruin", "The Sphinx of Europe", "Prince Roman the Great", and "Het'man Mazepa". Some of the works by Vasyl Pachovskyi were published in various journals or as separate books, but many of his works of art and historical articles remained in manuscripts. They are saved in the archives of the author's family in the USA.

In the context of solving this issue the publishing activity of the Association of Ukrainian Writers in Exile "Word" has been examined. The organization continued the traditions initiated by the Ukrainian Artistic Movement (Mystets'kyi Ukrayins'kyi Rukh). Its most famous members were Hryhorii Kostiuk, Yurii Sherekh, Vasyl Barka, Yurii Lavrinenko, Ostap Tarnavskyi and others. Their purpose was to create a literary center that would unite Ukrainian writers of diaspora. The organization also had to promote the development of independent Ukrainian writing, Theory of Literature and Literary Criticism, to create a publishing house in which the authors would be able to print their works. In general, a great number of different books (works of art, documentary, literary studies) have been published under the stamp of this Association. The collected works by Vasyl Pachovsky in two volumes have been published in 1984–1985, when Ostap Tarnavskyi was the chairman of the union. A lot of efforts have been made by sons and daughter of the writer.

The structure and peculiarities of the publication are observed, the prefaces by the members of the Association Ostap Tarnavskyi and Vasyl Barka to each volume are considered. The texts of these authors are very important for the research into creative legacy of Vasyl Pachovskyi.

Keywords: the Association of Ukrainian Writers «Word», emigration publishing, USA, Vasyl Pachovskyi.

Information about author: Verlata Anna, Candidate of Philological Sciences, post-graduate of the department of Ukrainian Literature, the Institute of Philology, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University.

E-mail: verlata18@gmail.com

Werłata A.

PUBLIKACJE EMIGRACYJNE SPUŚCIZNY ARTYSTYCZNEJ
WASYŁA PACZOWSKIEGO

Streszczenie. Artykuł analizuje rolę Stowarzyszenia Ukraińskich Literatów na Uchodźstwie "Słowo" w publikacji najobszerniejszego zbioru prac Wasyła Paczowskiego w dwóch tomach. Ponieważ głównym zadaniem organizacji było stworzenie centrum ukraińskiego pisma liberalnego na emigracji, a także rozwój myśli literackiej, przywódcy społeczeństwa dążyli przede wszystkim do rozwijania działalności wydawniczej, aby członkowie stowarzyszenia i jego bliscy pisarze mogli drukować swoje prace, tym samym aktywizując kulturalne i literackie życie diaspory ukraińskiej. Zbadano strukturę i cechy charakterystyczne dwutomowej edycji prac Wasyła Paczowskiego oraz zapowiedzi każdego tomu członków Stowarzyszenia Ostapa Tarnawskiego i Wasyła Barki, których teksty mają wielkie znaczenie dla literackich badań spuścizny pisarza.

Słowa kluczowe: Stowarzyszenie pisarzy ukraińskich "Słowo", wydawnictwo emigracyjne, USA, Wasyl Pachowski.

Nota o autorze: Werłata Anna, kandydat nauk filologicznych, doktorant Katedry Literatury Ukraińskiej Narodowego Uniwersytetu Przykarpackiego imienia Wasyła Stefanyka.

E-mail: verlata18@gmail.com

Постановка наукової проблеми та її значення. Творча спадщина Василя Пачовського – поета, публіциста, драматурга, представника відомого українського літературного гурту «Молода муза» – сьогодні, на жаль, залишається невідомою широким колам українських читачів, будучи переважно об'єктом дослідження літературознавчих чи мистецько-театрознавчих наукових розвідок українських науковців (Евеліна Балла, Лідія Голомб, Микола Ільницький, Степан Хороб та ін.). І це парадоксально, адже письменник упродовж свого життя докладав колосальних зусиль для утвердження української національної ідеї, у своїх поетичних, драматичних та історико-публіцистичних творах намагався дошукатися причин перманентної невлаштованості історичної долі українського народу, вивівши концептуальний символічний образ Марка Проклятого – втілення гріха українського бездержав'я. Головна причина такої непопулярності й незнання – відсутність повного видання творів В. Пачовського, з якими сучасний читач мав би змогу ознайомитися. Більш того – якщо, скажімо, поетичні твори, публіцистичні брошури автора та оцифроване видання драматичної поеми «Роман Великий» можна знайти в інтернет-просторі¹, то інші не менш яскраві драматичні поеми «Сон української ночі», «Сонце Руїни», «Сфінкс Європи», «Гетьман Мазепа» вміщені лише у прижиттєвих виданнях 1901–1933 рр., які не так легко відшукати навіть літературознавцеві, за-

цікавленому в їх студіюванні. Загалом же, як значає Василь Барка, «крім творів, що вийшли окремими книжками чи були вміщені в журналах і часописах, низка його праць залишилася в рукописах, дожидаючи видавців; тут – ліричні поезії, новелі, драми і переклади, зокрема переклади 36 билин княжого часу» [2, с. 21]. На сьогодні найповнішим і чи не єдиним доступним джерелом, яке дозволяє хоча б частково розглянути багатогранний доробок автора, є двотомне зібрання його творів, видане в 1984–1985 рр. за сприяння Об'єднання українських письменників «Слово» у Філадельфії. Тому метою статті є дослідження видавничої діяльності цієї діаспорної організації, а також простеження її ролі у появі зібрання творів Василя Пачовського у двох томах.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Ця організація, як відомо, продовжувала традиції, започатковані Мистецьким українським рухом в еміграції. Ідейні натхненники та засновники «Слова» (Григорій Костюк, Юрій Шерех, Василь Барка, Юрій Лавріненко, Докія Гуменна, Остап Тарнавський та ін.) ставили за мету створення літературного осередку, який би згуртував українських письменників діаспори, сприяв розвитку незалежного українського письменства, літературно-мистецької критики й теорії. Цікаво, що одним із першоприводів до заснування ОУП «Слово», за свідченням Григорія Костюка, першого голови Об'єднання,

¹ Зокрема, найбільш відомим є сайт diasporiana.org.ua, де можна відшукати багато цікавих видань українських письменників та науковців, які жили і творили в еміграції.

була ідея створити саме письменницьке видавництво, у якому автори мали б змогу друкувати свої твори: «Ми навіть склали були солідний видавничий плян, але для реалізації цього пляну нам бракувало двох дрібниць: реально існуючої письменницької організації і грошей» [3, с. 7]. Окремо акцентований такий напрямок діяльності й у статуті Об'єднання, прийнятому 19 січня 1957 року. У ньому вказано, що метою новоствореної «корпорації» письменників та митців є сприяти виданню творів членів Об'єднання, створенню та діяльності літературного фонду, що був би базою для видання і преміювання творів літератури.

Загалом під видавничим грифом «Слова» опублікована велика кількість як художніх книжок, так і документальних, літературознавчих та літературно-критичних праць. «Організоване наше літературне життя ми почали насамперед з публікацій, бо вважали це основним нашим завданням. Під нашою фірмою та за редакцією наших членів, вийшло понад сорок томів праць. Першою нашою солідною публікацією, ще в період початкових років до організованого життя, був «Літературно-науковий збірник» ч. I, що його зредагував і видав накладом УВАН у США 1952 року Юрій Лавріненко (Дивнич). Дальшими нашими публікаціями були: збірка репортажних нарисів Докії Гуменної – «Багато неба»; збірка листування ваплітян (членів письменницької організації Вапліте, 1926–1928) під назвою «Голубі диліжанси», що їх упорядкував і до друку підготував з архіву Аркадія Любченка Юрій Луцький... Подією було видання драм, листування та статтів Миколи Куліша зі спогадами його дружини, та роману «Місто» Валер'яна Підмогильного, що вийшли у виданні УВАН за редакцією, з післямовама, коментарями та примітками Григорія Костюка» [3, с. 12]. Окрім цього, літературними майданчиками для літературних обговорень та дебютів стали «Українська літературна газета», що виходила з 1955 року за редакцією Івана Кошелівця та Юрія Лавріненка, і збірник «Слово», який із 1962 року видавався неперіодично.

У 1975 році, після смерті Костюка, організацію очолив Остап Тарнавський. На період його головування припадає вихід у 1984–1985

роках двотомного зібрання творів Василя Пачовського.

Видання готували до друку рідні самого письменника, які через рік після його смерті у 1942 р. емігрували за кордон: сини Роман та Борис Пачовські, дочка Звенислава Пачовська-Вороняк та її чоловік Олександр Вороняк. «Книжку підготувала для видання майже повністю дочка Звенислава, вона почала теж виготовлення списку поезій» [7, с. 25]. Однак головна ідейна натхненниця цього видання так і не побачила його виходу через свою передчасну смерть 4 листопада 1983 р. повідомлення про цю подію знаходимо в газеті української діаспори в США «Свобода» [4]. Закінчили підготовку двотомника до друку Борис Пачовський та Олександр Вороняк. Вони ж вислали п'ятдесят комплектів двотомника до Львівської наукової бібліотеки імені Василя Стефаника для розповсюдження в бібліотечній мережі України.

Син Василя Пачовського Роман також доклав значних зусиль для збереження та поширення творчої спадщини батька. «Він відчитав і передрукував на машинці двадцять п'ять неопублікованих творів Василя Пачовського і в 1967 році разом зі своїм братом Борисом, графіком, влаштував виставку творів і родинних пам'яток свого покійного батька» [5, с. 7]. Крім того, Роман Пачовський – автор біографічної статті «Пам'яті батька», надрукованої в журналі «Київ» (Філадельфія, 1952 р., № 2), ініціатором виходу на сторінках названого журналу автобіографічного есе Василя Пачовського «Хуртовина мого життя»¹. На жаль, сьогодні маємо відомості про те, що названі особи, причетні до видання двотомника чи збереження архівів Пачовського, відійшли з життя. Це істотно ускладнює пошук, вивчення та публікацію творів автора.

Родина письменника змушена була взяти на себе не тільки упорядкування творчого доробку, але й фінансові витрати, пов'язані з появою двотомника на світ. Загалом, ситуація із фінансуванням друку книжок в ОУП «Слово» була досить-таки непростою. Про це говорив ще Григорій Костюк: «Тут же треба сказати, що ми не мали жодних видавничих фондів, жодного редакційного платного апарату, навіть сталого приміщення для всієї тієї видавничої акції. Все,

¹ Неперебутне значення цієї статті, як і «Моеї сповіді» Василя Пачовського, вміщеної у другому томі досліджуваного видання, полягає в тому, що це основні джерела для вивчення життєпису та багатьох аспектів психології художньої творчості письменника.

що ми досі видали, було зроблене переважно за рахунок окремих чи гуртових меценатів, передплатників та жертводавців з-поміж свідомої нашої еміграційної спільноти та деяких культурно-наукових установ, і, нарешті, часто за рахунок самих авторів та їх ближчих друзів» [4, с. 13]. Очевидно, таке становище не змінилося й на час виходу в світ «Зібраних творів» Василя Пачовського.

Передмову до першого тому – статтю під назвою «Поет Василь Пачовський» – написав Остап Тарнавський [7]. Він ґрунтовно проаналізував широке коло проблем, пов'язаних із феноменом художньої творчості «Молодої музи». Зокрема, це специфіка осмислення «молодомузівцями» європейських модерністських віянь, літературні зв'язки із письменниками «Молодої Польщі», вплив ідей, зокрема, Станіслава Пшибишевського, прагнення опиратися на модерністські ідейно-естетичні засади у своїх творах, кореляція в їхніх текстах принципу чистого мистецтва та ідеї. Літературознавець також широко окреслив життєвий шлях Василя Пачовського, дослідив специфічні риси його поетичних збірок, окреслив проблематику драматичних, історико-публіцистичних та мемуарних творів.

Перший том охоплює передруки поезій із прижиттєвих збірок «Розсипані перли», «На стоці гір», «Ладі й Марені – терновий огонь мій...», «Огні мести», «З блакитної книги», «Розгублені звізди», збережену частину збірки «Дзвін слави князям» та багато окремих поезій поза збірками. Тут також надруковані «Дума про Івана Безрідного», казка «Золота гвіздка», присвячена доньці Звениславі Пачовській, поема «Князь Лаборець» та фрагменти поеми «Срібна земля».

У другому томі вміщено найвизначніший (за твердженням самого Василя Пачовського) твір – містичний епос «Золоті ворота», а саме дві його частини із запланованих, але не написаних чотирьох – «Пекло України» та «Чистилище України». Варто акцентувати увагу на вступній статті до цього тому під назвою «Лірик-мислитель», автором якої є Василь Барка, один із засновників та найвідоміших членів ОУП «Слово». Аналізуючи ліричні твори В. Пачовського, дослідник проводить компаративні паралелі між його творчою манерою (легкість і мелодійність вислову, близькість до народнопісенної традиції,

стрункність форми) та феноменом кларнетизму в поетичному доробку Павла Тичини. Що ж до історичної тематики, реалізованої, зокрема, у ліричному циклі «Український сміх», В. Барка зазначає: «Ліричними інтонаціями з частим повтором, а також разучим сарказмом у малюнках-алегоріях, при значущій лаконічності ці дві речі – «Український сміх» В. Пачовського і «Замість сонетів і октав» П. Тичини – найбільш підходять одна до одної серед усіх інвектив на тему нашого історичного підупаду до стану довгочасної недержавности» [2, с. 14]. У контексті драматичної спадщини Пачовського літературознавець різноаспектно розглядає «Золоті ворота», звертає увагу на специфіку художнього мислення автора при творенні образу Марка Проклятого та інших персонажів, наголошує на чітко вираженому суб'єктивному авторському ставленні до зображуваних подій чи характерів. Загалом можемо зауважити, що згадані літературознавчі розвідки Остапа Тарнавського та Василя Барки досі залишаються одними із найавторитетніших та найглибших джерел для сучасних дослідників творчості В. Пачовського.

Художня спадщина подана зі збереженням особливостей правопису та слововживання, на що вказує О. Тарнавський: «Всі тексти друкуються так, як були друковані у збірках чи журналах, без ніяких змін чи виправок – навіть якщо вони потрібні» [7, с. 25–26]. Зазначмо, що іноді такі особливості авторської мови створюють труднощі у сприйнятті художнього твору для сучасного читача, тому незайвою в майбутніх перевиданнях буде адаптація текстів до вимог сучасної літературної мови, звичайно, якщо це не загрожує цілісності загального художнього малюнку творів.

Висновки і перспективи подальшого дослідження у визначеному напрямі. Таким чином, у статті зроблено спробу розглянути особливості найповнішого в наш час видання творів Василя Пачовського. Безумовно, порушена проблема є плідним матеріалом для наукових розвідок різних форматів, оскільки у досліджуваних томах подані літературознавчі, критичні, епістолярні та інші матеріали, дуже цінні для розуміння ключових особливостей ідейно-естетичної свідомості автора. Це, зокрема, «Моя сповідь» (автобіографія В. Пачовського), лист В'ячеслава Липинського до письменника, пояснення ним самим генези окремих художніх

образів у своїх творах, спогади сучасників та ін. Така широка інформаційна панорама свідчить про копітку багаторічну працю упорядників та усвідомлення ваги творчого доробку Василя

Пачовського для наступних поколінь українців, завдання яких – не дозволити часові стертти його ім'я зі сторінок української літератури та історії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балла Е. «Ти є живовзором для мене, де в формі явилась краса...»: до 125-річчя від дня народження Василя Пачовського // Дзвін. 2003. № 2. С. 131-134.
2. Барка В. Лірик-мислитель // Пачовський В. Зібрані твори: у 2 т. Філадельфія–Нью-Йорк–Торонто: Слово, 1984–1985. Т. 2: Золоті ворота. 1985. С. 11–21.
3. Костюк Г. З літопису літературного життя в діаспорі. Мюнхен: Слово, 1971. 48 с.
4. Свобода. 1983. 25 листопада. Ч. 224. С. 3.
5. Серкіз Я. Син славетного батька // Прикордоння. 2014. 24 січня. № 1 (60). С. 70.

REFERENCES

1. Balla E. *You are a living view to me, where beauty was in shape ...* “: to the 125th anniversary of the birth of Vasyl Pachovskyi [“Ty ye zhyvovzorom dlia mene, de v formi yavylas krasa...”: do 125-richchia vid dnia narodzhennia Vasyliya Pachovskoho] // Bell. 2003. No. 2, pp. 131-134.
2. Barka V. *The lyric thinker* [Liryk-myslytel] // Pachovsky V. *Collected Works: in 2 vol.* Philadelphia–New York–Toronto: Word, 1984–1985. Vol. 2: Golden Gates, 1985, pp. 11-21.
3. Kostiuk H. *From the annals of the literary life in the diaspora* [Z litopysu literaturnoho zhyttia v diiaspori]. Munich: Word, 1971. 48 p.
4. *Freedom* [Svoboda]. November 25th, 1983. No. 224. P. 3.
5. Serkiz Y. *Son of the glorious father* [Syn slavetnoho batka] // Frontier. January 24th, 2014. No. 1 (60). P. 70.

6. Пастушенко О. Літературне життя в діаспорі: 1945 – 1997 рр. [Електронний ресурс] // Українознавство. 2001. № 1. С. 107-113. URL: archive.nndiuv.org.ua/fulltext.html?id=737
7. Тарнавський О. Поет Василь Пачовський // Пачовський В. Зібрані твори: у 2 т. Філадельфія–Нью-Йорк–Торонто: Слово, 1984–1985. Т. 1: Поезії. 1984. С. 11–26.
8. Хороб С. Українська модерна драма кінця XIX – початку XX століть (Неоромантизм, символізм, експресіонізм): монографія. Івано-Франківськ: Плай, 2002. 416 с.

6. Pastushenko O. *Literary life in the Diaspora: 1945 – 1997* [Literaturne zhyttia v diaspori: 1945 – 1997 rr.] [Electronic resource] // The Ukrainian Studies. 2001. No. 1, pp. 107-113. URL: archive.nndiuv.org.ua/fulltext.html?id=737
7. Tarnavskiy O. *Poet Vasyl Pachovskyi* [Poet Vasyl Pachovskyi] // Pachovsky V. *Collected Works: in 2 vol.* Philadelphia–New York–Toronto: Word, 1984–1985. Vol. 1: Poetry, 1984, pp. 11-26.
8. Khorob S. *Ukrainian modern drama of the late nineteenth and early twentieth centuries (neo-romanticism, symbolism, expressionism)* [Ukrayins'ka moderna drama kintsya XIX – pochatku XX stolit' (Neoromantyzm, symbolizm, ekspresionizm)]: monograph. Ivano-Frankivsk, 2002. 416 p.